

Konflik di Pusat Pemindahan Banjir: Kajian Kes di Daerah Padang Terap, Kedah.

Mohd Zulhafiz Said¹, Salfarina Abdul Gapor¹, Mohd Nazri Samian² dan Abd Malik Abd Aziz²

¹Pusat Pengajian Sains Kemasyarakatan, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, Malaysia, ²Pusat Kajian Kelestarian Global, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, Malaysia.

Correspondence: Mohd Zulhafiz Said (email: mzs0620@yahoo.com)

Abstrak

Banjir merupakan fenomena yang semakin kerap berlaku kesan daripada perubahan iklim dan pemanasan global yang semakin teruk. Apabila banjir berlaku, mangsa banjir akan dipindahkan ke pusat pemindahan banjir. Artikel ini akan membincangkan berkenaan dengan konflik yang berlaku di pusat pemindahan banjir di Padang Terap dimana pusat pemindahan yang sedia ada kurang penyelenggaraan yang baik. Ini akan menambahkan lagi tekanan emosi mangsa banjir kerana pada masa yang sama rumah dan harta benda mereka juga ditenggelami air termasuk kemusnahan tanaman dan ternakan. Artikel ini adalah untuk mengenalpasti contoh-contoh konflik yang berlaku di pusat pemindahan banjir dan mencadangkan pendekatan yang terbaik untuk mengurangkan konflik yang berlaku di pusat pemindahan banjir. Kaedah kajian yang digunakan adalah melalui pendekatan kuantitatif seperti soal selidik kepada 683 responden dan pendekatan kualitatif perbincangan kumpulan fokus terhadap 30 orang pemimpin tempatan. Dapatan menunjukkan konflik di pusat pemindahan banjir wujud disebabkan oleh makanan yang tidak mencukupi, tiada kefahaman sesama mangsa banjir dan pusat pemindahan yang sesak serta kelengkapan infrastruktur yang tidak sesuai dan mencukupi. Oleh itu, cadangan seperti meningkatkan infrastruktur di pusat pemindahan banjir penting dalam meningkatkan kepuasan hati mangsa banjir serta mengutamakan keselesaan mereka adalah usaha yang perlu di samping barangan makanan yang mencukupi dan cepat sampai serta mengadakan aktiviti seperti kaunseling kepada mangsa banjir agar trauma dan tekanan yang dihadapi akan berkurang.

Kata Kunci : Daerah Padang Terap, Masalah Banjir, Pemimpin Tempatan, Pengurusan Konflik, Pusat Pemindahan Banjir.

Conflict in Flood Relief Shelter: Case Study of Padang Terap District, Kedah

Mohd Zulhafiz Said¹, Salfarina Abdul Gapor¹, Mohd Nazri Samian² dan Abd Malik Abd Aziz²

¹School of Social Sciences, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, Malaysia, ²Centre for Global Sustainability Studies, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, Malaysia.

Correspondence: Mohd Zulhafiz Said (email: mzs0620@yahoo.com)

Flooding is an increasingly common phenomenon due to the effects of climate change and worsen global warming. When floods occur, the flood victims are transferred to the flood relief centers. This article discusses conflict in flood relief centers in the district of Padang Terap, Kedah due to inefficient management. Conflict will add additional emotional stress to flood victims who are already worrying about their houses,

property and destruction of crops and livestock from flood. This article also identifies examples of conflicts at the flood relief centres and recommendation of best approaches to reduce conflict. Research method employs a quantitative approaches, surveying 683 respondents and qualitative approaches through Focus Group Discussion that involves 30 local leaders. Findings show that conflicts at the flood relief center are due to insufficient food supply, lack of understanding between the victims, overcrowded and insufficient and unsuitable infrastructure and equipment. Therefore, recommendations are to improve the quality of equipment and infrastructure in flood relief center and increase victims' satisfaction by prioritizing on their comfort, ensuring enough food supply, and carrying out counseling to reduce the trauma and stress among flood victims.

Keywords: Conflict management, Flood Problem, Flood Relief Centre, Local Leader, Padang Terap District.

Pengenalan

Perubahan iklim bermaksud perubahan yang berlaku kepada iklim dan perubahan tersebut memberi kesan kepada manusia dan juga ekosistem. Kesan yang berlaku akibat dari perubahan iklim akan mendatangkan musibah yang buruk seperti kenaikan suhu, hujan asid, jerebu, pemanasan global, pencairan ais di kutub-kutub dunia dan lain-lain lagi (UNEP FI, 2006). Salah satu fenomena yang berlaku akibat dari perubahan iklim yang berlaku di Malaysia adalah fenomena banjir. Banjir kebiasaannya berlaku pada musim tengkujuh terutamanya di kawasan pantai timur semenanjung Malaysia. Selain itu, banjir juga berlaku akibat dari perubahan monsun (Muhammad Barzani Gasim et. al, 2010). Banjir kerap berlaku disebabkan oleh faktor alam, pembangunan infrastruktur yang tidak terkawal dan juga curahan hujan yang luar biasa pada satu-satu masa (Muhammad Barzani Gasim et. al, 2010). Banjir juga disebabkan oleh keadaan suhu, sejatan, pergerakan angin dan keadaan semulajadi muka bumi (Balek, 1983). Peningkatan kekerapan berlakunya banjir dalam negara berlaku secara sama ada semulajadi akibat perubahan monsun ataupun akibat peningkatan kawasan setingan dalam bandar (Chan 1996; Jamaluddin & Sham 1987; Rose & Peter 2001).

Balkema et al. (1993) dan Schulz et al. (1972) menyatakan bahawa banjir yang belaku akan menyebabkan aras air akan meningkat dan melimpahi dari paras kebiasaannya seperti air sungai yang melimpahi tebingnya. Banjir juga mendatangkan musibah kepada mereka yang rentan kepadanya. Contohnya banjir yang melanda kawasan Padang Terap pada tahun 2005 dan 2010 banyak membawa kemusnahan kepada tanaman seperti padi dan sayur-sayuran, haiwan ternakan juga akan mati akibat kesejukan serta mati lemas. Harta benda termasuk rumah juga akan musnah akibat banjir. Oleh itu, bagi menjamin keselamatan dan mengurangkan trauma mangsa banjir, mereka diharuskan berpindah ke pusat pemindahan banjir yang sedia ada. Tetapi, apa yang berlaku adalah sebaliknya. Pusat pemindahan yang sedia ada adalah tidak berada dalam keadaan yang sepatutnya iaitu tidak terurus, infrastruktur yang tidak lengkap, kotor yang mana hal ini menyebabkan tekanan emosi kepada mangsa banjir akan meningkat. Secara tidak langsung, akan wujud konflik di pusat pemindahan.

Konflik bermula apabila pihak A menganggap pihak B telah menghambur atau akan menghamburkan satu kepentingan dirinya (Thomas & Schimdt, 1976). Konflik juga boleh berlaku di mana-mana sahaja dan boleh juga berlaku di pusat pemindahan banjir. Konflik yang terjadi adalah disebabkan oleh sumber yang kurang, bertentang pendapat, salah faham (Stott & Walker, 1992). Culbert et. al (1972), menyatakan bahawa terdapat empat isu yang menyebabkan berlakunya konflik sesama manusia iaitu tidak setuju dengan maklumat atau tujuan yang disampaikan, tidak setuju dengan tugas yang dijalankan, tidak setuju dengan suatu keterangan atau fakta yang diberikan dan tidak setuju dengan nilai iaitu betul atau salah. Konflik juga akan berlaku disebabkan oleh kemahuan dan pengharapan seseorang individu yang bercanggah dengan kemahuan dan pengharapan individu lain. Oleh itu, artikel ini akan mengenalpasti contoh-contoh konflik yang

timbul di pusat pemindahan banjir di Padang Terap dan juga akan memberi cadangan yang terbaik untuk mengurangkan konflik di pusat pemindahan banjir.

Objektif dan persoalan kajian

Objektif artikel ini adalah untuk mengenalpasti jenis-jenis konflik yang berlaku di pusat pemindahan banjir di daerah Padang Terap. Objektif kedua artikel ini adalah untuk mengenalpasti bagaimana punca konflik di pusat pemindahan banjir di daerah Padang Terap bermula dan objektif ketiga artikel ini adalah untuk mencadangkan penyelesaian yang terbaik untuk menangani konflik yang berlaku di pusat pemindahan banjir di daerah Padang Terap. Manakala, persoalan kajian bagi artikel ini ialah apakah jenis-jenis konflik yang berlaku di pusat pemindahan banjir, bagaimanakah konflik di pusat pemindahan banjir terjadi dan apakah langkah-langkah yang terbaik untuk menangani konflik di pusat pemindahan banjir.

Metodologi kajian

Kajian ini dijalankan di daerah Padang Terap, Kedah. Daerah Padang Terap kerap kali dilanda banjir iaitu pada tahun 2000, 2001, 2003, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 dan 2010. Daerah yang berkeluasan sebanyak 135, 684.41 hektar ini mempunyai penduduk seramai 72, 318 orang yang majoriti penduduknya adalah Melayu dan Thai (Kedah, 2011). Daerah ini mempunyai sebanyak 12 buah mukim iaitu mukim Padang Terap Kanan, Padang Terap Kiri, Belimbing Kanan, Belimbing Kiri, Kurung Hitam, Padang Temak, Tualak, Pedu, Naka, Tekai, Batang Tunggang Kiri dan Batang Tunggang Kanan yang diketuai oleh seorang penghulu bagi setiap mukim yang dilantik oleh Pejabat Daerah Padang Terap dan negeri.

Daerah Padang Terap adalah merupakan daerah yang kedua terbesar di negeri Kedah. Kegiatan utama ekonomi penduduk di daerah Padang Terap adalah sebagai menoreh getah dan juga menanam padi dan majoriti penduduk di daerah ini adalah penoreh getah serta petani. Pertanian yang utama adalah padi. Kebanyakan petani hanya mengusaha tanaman padi yang tidak terlalu luas kerana daerah ini bukan merupakan daerah MADA yang mempunyai keistimewaan dari segi air, parit dan saluran. Petani di daerah ini hanya bergantung kepada air sungai dan air hujan. Oleh itu, mereka akan lebih terdedah kepada ancaman kerugian hasil tanaman sekiranya banjir melanda dan pendapatan mereka akan berkurang sekiranya banjir berlaku. Masalah kemiskinan juga adalah antara yang tertinggi di mana daerah ini merupakan daerah ketiga termiskin di negeri Kedah selepas daerah Baling dan Sik. Tidak dapat dinafikan ada diantara isirumah di daerah ini yang berpendapatan di bawah garis paras kemiskinan ataupun miskin tegar (e-sinar, 2011).

Sumber: Pejabat Ukur dan Pemetaan Kedah (2011).

Rajah 1. Peta Derah Padang Terap, Kedah

Kajian ini menggunakan dua kaedah penyelidikan iaitu kaedah kuantitatif dan kaedah kualitatif. Kaedah kuantitatif merujuk kepada data yang diperolehi menggunakan kaedah tinjauan yang menggunakan satah selidik yang merupakan satu set soalan untuk mendapatkan data secara keseluruhan. Jenis soalan yang digunakan adalah lebih kepada soalan berstruktur serta berfokus kepada responden untuk dijawab. Kaedah ini digunakan untuk membuat profiling penduduk yang rentan banjir serta meneliti kaedah-kaedah adaptasi dan mitigasi yang dipraktikkan sebelum, semasa dan selepas banjir melanda. Kajian ini melibatkan keseluruhan penduduk 65 buah kampung di 11 buah mukim iaitu Mukim Padang Temak, Mukim Kurung Hitam, Mukim Belimbing Kanan, Mukim Belimbing Kiri, Mukim Padang Terap Kanan, Mukim Padang Terap Kiri, Mukim Batang Tunggang Kanan, Mukim Batang Tunggang Kiri, Mukim Tualak, Mukim tekai Kiri dan Mukim Pedu. Seramai 683 orang responden ditemubual dan kesemuanya adalah merupakan mangsa banjir.

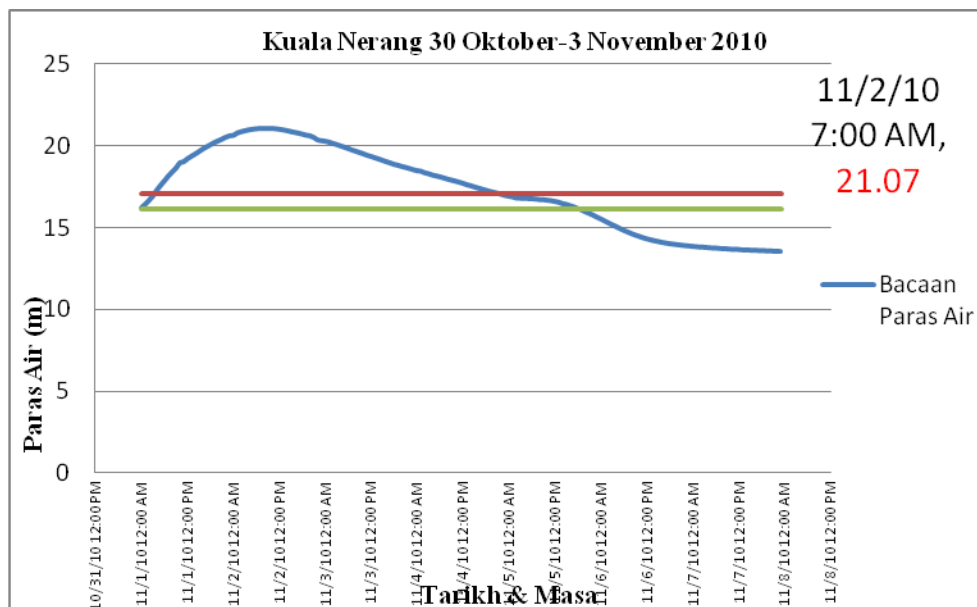
Kaedah kualitatif pula merujuk kepada penggunaan perbincangan kumpulan fokus. Kaedah ini melibatkan kaedah temubual bersemuka secara berkumpulan. Seramai 32 orang responden telah dipilih iaitu 14 responden daripada pihak Jawatankuasa Kemajuan dan Keselamatan Kampung (JKKP) dan 18 orang daripada pihak Majlis Ketua Kampung (MKK) dan kedua-dua pihak ini adalah merupakan pemimpin tempatan. Semua data kuantitatif dianalisa berdasarkan ujian frekuensi menggunakan perisian PASW 17 manakala data kualitatif dianalisa menggunakan kaedah analisis kandungan.

Hasil kajian dan Perbincangan

Jadual 1. Bilangan mangsa banjir mengikut mukim di daerah Padang Terap, 2010.

Bil	Mukim	Bilangan Mangsa banjir
1	Belimbing Kanan	172
2	Belimbing Kiri	179
3	Padang Terap Kanan	80
4	Padang Terap Kiri	34
5	Kurung Hitam	66
6	Padang Temak	87
7	Tekai	31
8	Batang Tunggang Kanan	7
9	Batang Tunggang Kiri	17
10	Pedu	9
11	Tualak	1
Jumlah		683

Berdasarkan jadual 1 di atas, mukim Belimbing Kanan dan Belimbing Kiri adalah mukim yang paling rentan terhadap banjir kerana jumlah mangsa yang terlibat banjir adalah yang tertinggi iaitu 172 dan 179 mangsa masing-masing. Jika dilihat dari paras air pula, sungai Kuala Nerang iaitu di dalam mukim belimbing kanan juga telah naik melebihi dari paras bahaya. Jumlah ketinggian air pada banjir 2010 di sungai berkenaan adalah setinggi 21.07 meter iaitu melebihi sebanyak 4.07 meter dari paras bahaya dan 5.07 meter dari paras berjaga-jaga seperti yang ditunjukkan dalam graf 1 di bawah.

Sumber

Laporan Banjir JPS, 2010.

Graf 1. Catatan paras air di sungai Kuala Nerang (2010).

Apabila banjir berlaku, mangsa diminta untuk berpindah ke pusat-pusat pemindahan yang telah ditetapkan. Antara kawasan yang menjadi pusat pemindahan sekiranya banjir adalah seperti masjid, dewan, sekolah, rumah jiran, dan juga ada di bangsal atau mendirikan khemah. Jadual 2 di bawah menunjukkan kawasan-kawasan yang menjadi pusat pemindahan sekiranya banjir berlaku.

Jadual 2. : Kawasan pusat pemindahan di daerah Padang Terap (2010)

Kawasan Pusat Pemindahan Banjir	Bilangan Mangsa (Orang)	Peratus (%)
Masjid/ Surau	143	20.9
Dewan/ Bangsal / Khemah	172	25.2
Keluarga/ Saudara	103	15.1
Jiran/ Kenalan	52	7.6
Sekolah	45	6.6
Buat Penempatan Sendiri	34	5.0
Tidak Berpindah	134	19.6
Jumlah	683	100.0

Berdasarkan jadual 2 di atas, mangsa yang berpindah ke dewan/ bangsal/ khemah adalah yang paling tinggi iaitu 25.2 peratus manakala mangsa yang berpindah ke masjid/ surau adalah yang kedua tinggi iaitu 20.9 peratus, tetapi bilangan mangsa yang tidak berpindah juga adalah tinggi iaitu 19.6 peratus. Daripada soal selidik yang dijalankan, mangsa yang sememangnya sudah bersedia untuk berpindah ke pusat pemindahan banjir hanyalah 33.4 peratus sahaja iaitu seramai 228 orang sahaja berbanding 455 atau 66.6 peratus lagi yang tidak mahu untuk berpindah ke pusat-pusat pemindahan banjir.

Jumlah ini adalah disebabkan oleh berlakunya konflik di pusat-pusat pemindahan yang mengundang ketidakpuasan hati dan juga ketidakselesaan kepada mangsa banjir yang berpindah. Seramai 61 mangsa atau 8.9 berpendapat berlakunya konflik di pusat pemindahan banjir. Walaupun jumlah ini hanyalah sedikit, tetapi apabila diajukan soalan berkenaan dengan masalah dipusat pemindahan banjir, jumlah yang memberikan jawapan adalah banyak serta pelbagai masalah yang juga mencetuskan konflik di pusat pemindahan banjir secara tidak langsung diluahkan oleh responden.

Rajah 2. : Pusat Pemindahan Banjir di Kampung Padang Balai, 2010.

Berdasarkan jadual 3 di atas, masalah seperti keselesaan, terlalu padat, bising dan masalah tempat tidur adalah menjadi masalah utama iaitu sebanyak 48.3 peratus. Hal ini juga menjadi punca mengapa timbulnya konflik di pusat pemindahan berlaku. Mangsa banjir yang berada dalam tekanan akibat dari kemusnahan dan juga kerosakan harta benda akibat banjir memerlukan suatu ruang yang selesa yang mungkin dapat mengurangkan tekanan kepada mereka. Kebanyakan mereka berpindah adalah kerana terpaksa disebabkan oleh faktor keselamatan dan di hati setiap mangsa banjir, mereka tidak mahu berpindah kerana ingin menyelamatkan harta benda mereka. Kebanyakan mangsa banjir duduk di pusat pemindahan banjir adalah sekitar 1 hari (25 %); 2 hari (18.7%); 3 hari (25.9%); 4 hari (12.0%) dan sehingga 7 hari lamanya (12.6%). Oleh itu, sedikit sebanyak permasalahan-permasalahan di pusat pemindahan banjir ini menjadi punca mengapa konflik timbul.

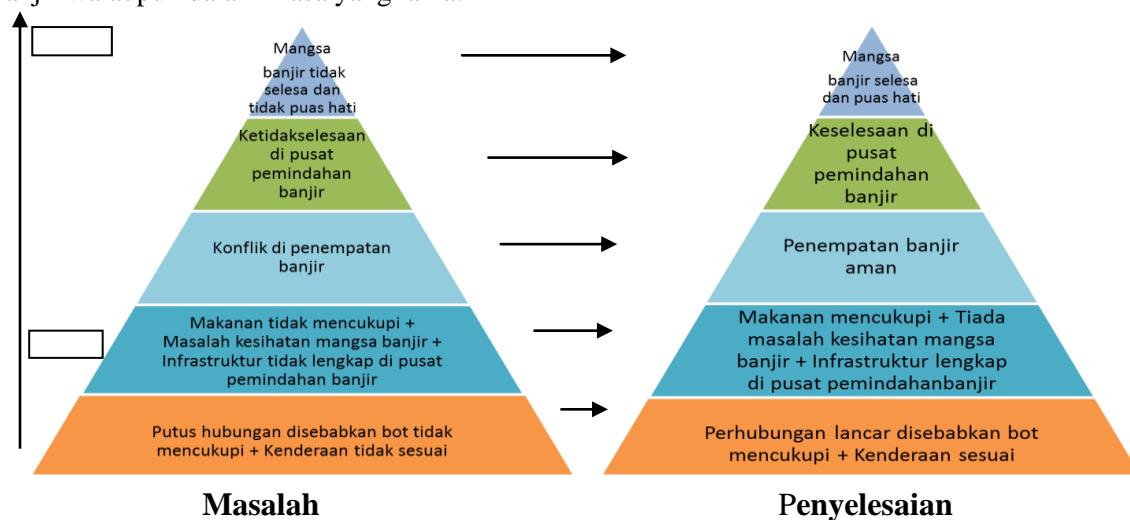
Jadual 3. : Masalah-Masalah di Pusat Pemindahan Banjir Daerah Padang Terap (2010).

Masalah	Peratus (%)
Pusat Pemindahan Teruk/ kebocoran/tandas/tiada elektrik	22.3
Sampah/ bau busuk	11.4
Makanan Lewat Sampai/ tidak mencukupi/ Terhad	17.2
Keselesaan/terlalu padat/ bising/kecoh/tempat tidur	48.3
Sikap Mangsa Banjir/gaduh/ tekanan	0.8

Selain itu, faktor lain yang juga menyumbang kepada berlakunya konflik di pusat pemindahan banjir adalah wujudnya pilih kasih dalam pemberian bantuan (33.7%) seperti ada mangsa yang tidak mendapat bantuan; bukan mangsa juga mendapat bantuan; kronisme; bantuan yang tidak setimpal; juga wujud penyelewengan dalam pemberian barangan bantuan (24.9%); makanan yang kurang berkhasiat dan berpotensi mendatangkan penyakit (16.7%); tidak diberikan barang bantuan banjir lain seperti makanan dan air bersih (5.6%); tuala wanita (98.5%); pakaian (82.7%); dan selimut (53.7%).

Penyebab Masalah Konflik dan Penyelesaian

Hasil daripada perbincangan kumpulan berfokus, keperluan untuk mengurangkan konflik di pusat pemindahan banjir adalah seperti yang digambarkan melalui 2 segitiga di bawah. Segitiga pertama adalah merupakan masalah yang dihadapi atau pun pokok permasalahan dan segitiga kedua adalah cara penyelesaian kepada permasalahan tersebut atau pun pokok objektif. Masalah utama adalah mangsa banjir merasa tidak selesa dan juga tidak berpuas hati di pusat pemindahan banjir. Oleh itu, antara keperluan yang harus diambil kira adalah melancarkan perhubungan dengan bot yang mencukupi dan kenderaan yang sesuai yang akan membolehkan penghantaran makanan dan menyelesaikan masalah makanantidak mencukupi, masalah kesihatan terjaga dan infrastruktur di pusat pemindahan banjir yang lengkap menjadikan pusat pemindahan aman serta selesa. Natiujahnya, mangsa banjir akan merasa selesa dan berpuas hati sewaktu berada di pusat pemindahan banjir walaupun dalam masa yang lama.

Rajah 4. Masalah di pusat pemindahan banjir dan penyelesaian kepada masalah tersebut.

Selain itu, setiap pusat pemindahan perlu mengadakan aktiviti mengurangkan kadar tekanan seperti kaunseling. Kaunseling dilihat sebagai cara yang terbaik untuk menghilangkan rasa trauma terhadap banjir dan juga tekanan yang timbul sewaktu kejadian banjir. Keperluan seperti 'flood kit' juga perlu untuk mengurangkan konflik dari segi makanan. Kebiasaannya, pada hari pertama di pusat pemindahan makanan yang ada adalah tidak mencukupi. Oleh itu, dengan adanya 'flood kit' yang mengandungi makanan seperti biskut, mee segera, air mineral dan juga ubat-ubatan seperti minyak gamat, antiseptik di samping alatan keselamatan seperti lampu suluh, lilin dan baju hujan adalah satu langkah bijak dalam menangani masalah konflik ini kerana setiap individu mangsa banjir mempunyai 'flood kit'nya masing-masing.

Rajah 5. : *Contoh Barangan keperluan di dalam 'flood kit.'*

Manakala, dari segi keperluan lain juga harus ditambah kepada jenis bantuan yang sedia ada contohnya mangsa banjir menginginkan lebih bantuan jenis makanan asas (74.1%); makanan yang seimbang (5.1%); makanan kering dan makanan segera (4.8%), makanan segar atau makanan basah seperti ikan segar, ayam dan daging serta sayur (9.8%); juga makanan kesihatan seperti vitamin (6.1%). Antara keperluan lain yang juga perlu diberi di pusat-pusat pemindahan banjir adalah seperti generator (92.2%) yang akan menjadi nadi kepada sumber elektrik untuk lampu dan mengecas telefon yang penting untuk melancarkan lagi sistem perhubungan, keperluan kepada tandas bergerak (87.0%) di pusat pemindahan yang terlalu padat, pengurusan sampah (86.7%) untuk menjamin kehilangan masalah bau busuk serta lalat, peralatan dapur dan memasak (92.2%), barangan untuk bayi serta menyediakan khemah (85.2%) untuk dijadikan pusat pemindahan kerana masih ada mangsa yang berpindah diatas jalan raya oleh kerana tiada pusat pemindahan atau pusat pemindahan ditenggelami air.

Kesimpulan

Konflik di pusat pemindahan banjir adalah natijah daripada ketidakcekapan dalam pengurusan banjir. Pengurusan banjir yang lemah akan menyebabkan keseluruhan sistem juga lemah. Mangsa banjir yang berpindah ke pusat pemindahan banjir akan sekali lagi menjadi mangsa akibat dari ketidakcekapan dalam pengurusan banjir yang dipraktikkan. Adalah perlu untuk mengambil langkah awal seperti menyelia pusat pemindahan banjir lebih awal ataupun secara berkala agar pusat pemindahan banjir berada dalam keadaan baik, menambahbaik infrastruktur yang sedia ada selari dengan keperluan semasa, memperbesarkan pusat pemindahan agar masalah ketidakselesaian dapat ditangani di samping melibatkan kerjasama dari pihak kerajaan, bukan kerajaan, individu, dan juga mangsa banjir agar kepentingan mangsa yang terlibat terbela serta konflik dikurangkan untuk menjamian masyarakat yang sejahtera.

Rujukan

- Balek J (1983) Hydrology and water resources in tropical regions. *Developments in Water Science* 18.
- Balkema A A Rotterdam & Brookefeld (1993) Hydrology and Water Management of Deltaic Areas. Netherland: Center for Civil Engineering Research and Codes.
- Chan N W (1996) Vulnerable of urban areas to foods. *The Star*, 26 Jan. 1996: 4-6. Climate Change Research, UK.
- Culbert Samuel James Max Elden Will McWhinney Warren Schmidt & Bob Tannenbaum (1972) "Trans-organizational praxis: A search beyond organization development." *Associations Internationales*, **24**(10), 470-473.
- E-Sinar (2012) Senarai Induk Nama Rakyat Mskin. [Dipetik 11 Februari.2012]. Boleh didapati daripada: <http://esinar.kedah.gov.my/WEBE-sinar/index.cfm>
- Jabatan Tanah dan Ukur (2011)
- Jamaluddin J & S Sham (1987) Development process, soil erosion and flashfloods in the Kelang Valley Region, Peninsular Malaysia: A general consideration. *Arch Hydrobiol Beih* **28**, 399-405.
- Jabatan Parit dan Saliran Kedah (2010) Laporan Banjir Negeri Kedah.
- Muhd. Barzani Gasim Salmijah Surif Mazlin Mokhtar Mohd Ekhwan Hj Toriman Sahibin Abd. Rahim & Chong Huei Bee (2010) Analisis Banjir Disember 2006: Tumpuan di Kawasan Bandar Segamat, Johor. *Sains Malaysiana* **39**(3), 353-361.
- Negeri Kedah (2012) Profail Kedah. [Dipetik 10 Januari.2012]. Boleh didapati daripada: <http://portal.kedah.gov.my/>
- Rose S & Peter E N (2001) Effect of urbanization on stream flow in the Atlanta area (Georgia, USA): A comparative hydrological approach. *Hydrological Processes* **15**(8), 1441-1457.
- Schulz E F Koelzer V A & Mahmood K (1972) *Floods and Droughts*. United States: Water Resources Publications.
- Stott K & Walker A (1992) *Teams, Teamwork and Teambuilding*. London: Prentice Hall.
- Thomas & Schimdt (1976) A survey of managerial interests with respect to conflict. *Academy of Management Journal*. **19**, 315 – 318.
- UNEP Finance Initiative (2006) Adaptation and Vulnerability to Climate Change: The Role of The Finance Sector.